Den utvidede utenriks- og konstitusjonskomite
Møte torsdag den 20. januar 1955 kl. 10.

Formann: F i n n M o e .

Til stede var: Finn Moe, Selvik, Konrad Knudsen, Hellesø-Knutsen, Carlsen, Klippenvåg, Borgen, Johan Wiik, Røiseland, Hegna, Bøyum, Gerhardsen, Harald Torp, Sundt, Kjøs, Hareide, Smitt Ingebretsen, Watnebryn, Hønsvald og Vatnaland.

Dessuten deltok i møtet: utenriksminister Lange, utenriksråd Skylstad, ekspedisjonssjef Boye, byråsjef Ansteensen og konsulent Greve.

Formannen: Utenriksministeren har bedt om å få dette møte for å gi medlemmene en oversikt over den utenrikspolitiske situasjon, idet det er meningen at i forbindelse med avgivelsen av Regjeringens erklæring i Stortinget, vil også utenriksministeren gi den vanlige oversikt over de internasjonale forhold, eller i all fall føre à jour den oversikt han ga sist, da man jo kan regne med at det blir litt utenrikspolitikk i trontaledebatten. Derfor vil han gjerne at medlemmene av komiteen skulle være så orientert som mulig.

Utenriksminister Lange: Det blir en del ting jeg kan gå inn på her, som det ikke vil bli mulig å gå inn på i Stortinget, i hvert fall ikke i samme utstrekning. Jeg ville gjerne at den utvidede utenrikskomite skulle ha et litt bedre grunnlag for en eventuell debatt enn selve redegjørelsen i Stortinget kan gi.

I den internasjonale situasjon i sin alminnelighet er det jo ikke inntrådt noen avgjørende endring siden jeg sist hadde anledning til å redegjøre for den. Fortsatt har vi de to store militære og politiske kraftsentra, De Forente Stater på den ene side og Sovjetsamveldet på den andre siden, og skillelinjen mellom de to store grupperingene har ikke forskjøvet seg. Men mellom de to store grupperingene innbyrdes er forskjellen for så vidt blitt mer markert. I beste fall er det jo ukjent at satelittstatene i Øst-Europa egentlig har noen innflytelse på den samlede Østblokks utenrikspolitikk, selv om en der vel må si at for Chinas vedkommende – det skal jeg komme tilbake til siden – er det inntrådt den endring at Chinas stilling i forhold til Sovjetsamveldet avtegner seg tydeligere og tydeligere som likemannens snarere enn som satelittens.

Men hvor det gjelder det vestlige samarbeid, kan en vel si at det året som er gått, har skilt seg fra de tidligere årene i så måte at vi har flere eksempler på vest-europeisk initiativ, og til dels vest-europeisk initiativ, som har hatt bestemmende virkninger. Jeg tenker der først og fremst på den rolle utenriksminister Eden spilte på Genèvekonferansen, jeg tenker på hans initiativ til Londonforhandlingene i september etterat Europahær-planen var forkastet, og jeg tenker også på den rolle som Mendès-France har spilt, ikke bare innad i Frankrike, men i høy grad også innenfor den vestlige gruppering, siden han ble fransk statsminister.

Det har jo stort sett vært slik i de siste 7 årene at amerikanerne i temmelig stor utstrekning har vært vant til at det vesentlige initiativ har utgått fra Washington

og derfor kom det til dels som et ubehagelig sjokk for amerikansk opinion at det kom såpass meget vest-europeisk initiativ i løpet av året 1954. I første omgang – det var da særlig tilfellet under Genèvekonferansen på forsommeren – var det en tydelig irritasjon å merke, ikke minst overfor Edens politikk, det at han der fulgte en meget selvstendig linje i forhold til den amerikanske holdning. Men det skjedde jo i løpet av høstmånedene den forandring at først den amerikanske regjering og siden også den amerikanske opinion har akseptert den nye tingenes tilstand, og det har da fått uttrykk et i et nytt slagord formulert av presidenten i en tale – eller på en pressekonferanse var det vel for resten – hvor han sa at vår politikk er «a good partner's policy». Vi vil være gode partnere med de land vi samarbeider med, vi gjør ikke krav på noen eksklusiv eller privilegert lederstilling. Det forhindrer jo ikke at selve de maktpolitiske realiteter fremdeles legger en vesentlig del av lederansvaret på Amerikas Forente Stater.

Vi har vært vant til å kjennetegne forholdet mellom Øst og Vest i de senere år som kald krig. Det er et spørsmål om en ikke nå, etterat det ikke lenger forekommer åpne krigshandlinger i stor målestokk, og etterat omgangstonen fra Østblokkens side er blitt mer sivilisert, kanskje riktigere kunne karakterisere tilstanden som en kald fred. Men det er viktig å holde fast ved at det vi hittil har kunnet registrere, mer er en omlegning av formen i hele Østblokkens politikk og vi har ikke noen sikre holdepunkter for at Sovjetsamveldets langsiktige politiske mål har endret seg. Slagordet «fredelig sameksistens», som er lansert fra sovjetisk side med støttepunkt i uttalelser av Lenin og senere av Stalin, kan etter min mening ikke godtas som noe program for en tilstand man skal fram til. Vi har jo faktisk eksistert sammen med de kommuniststyrte land nå i 35 år. Derfor er sameksistens en for beskjeden målsetting. Jeg tror at det vi må arbeide fram imot, er en tilstand som hviler på en virkelig gjensidig vilje til å leve og la leve, og der skulle mulighetene for å nå et skritt videre i den retning kanskje nå være større enn de har vært tidligere.

Den frie verden, de demokratiske landene, har eksistert sammen med de kommuniststyrte landene i 35 år, men vi har jo ikke så få eksempler på at denne sameksistens for små stater som har stått alene, har gått over i ikke-eksistens: Estland, Lettland, Lithauen, Polen, som selvstendig stat 1938-45, det demokratiske Tsjekko-Slovakia. Lester Pearson, den kanadiske utenriksminister, brukte det bilde at det her var tale om samme slags sameksistens som i forholdet mellom Jonas og hvalfisken. Men han minnet om at Jonas ble utfridd ved indre omveltninger og ikke ved inngrep utenfra.

Den viktigste indikator for hva Sovjetsamveldets politiske hensikter er, har vi vel, når alt kommer til alt, i det vi kan skaffe oss greie på om dets militære makt og beredskap, og på det område har vi ingen sikre tegn på at det er skjedd noen omlegning. Men selvfølgelig er det farlig for Vest-demokratiene å utelukke at slike forandringer kan finne sted, og det er en viktig oppgave for de vestlige lands utenrikspolitikk å møte enhver ny situasjon uten fastlåste oppfatninger, og også å stelle seg slik at Sovjetsamveldet, hvis det finner det i sin interesse å oppgi posisjoner, da kan gjøre det uten å miste for meget ansikt.

Det er to områder hvor tautrekkingen mellom Øst og Vest og manøvreringen for posisjoner først og fremst kan iakttas, og det er i forholdet til Tyskland og i forholdet til Det fjerne Østen. Særlig behandlingen av Tysklandsproblemet er vel et godt mål for hvor langt vi står overfor en vilje til virkelig avspenning i den sovjetiske politikk.

Ved det siste såkalte valg i Sovjetsonen, altså i Øst-Tyskland, den 17. oktober fikk Pankow-regjeringen ca. 99 % av de avgitte stemmene, men det finnes ikke noen utenom Østblokken som er i tvil om at hadde det vært frie valg, ville regjeringen ha blitt feid vekk. Jeg snakket med det tyske sosialdemokratis leder, Erich Ollenhauer, nå da han var her på besøk. Sosialdemokratene har jo meget utstrakte kontakter i Øst-Tyskland, og hans vurdering var at kommunistene ved frie valg i Øst-Tyskland nå ville få i det aller høyeste 10 % av stemmene. Det vi står overfor, er således i virkeligheten at Sovjet-samveldet i åpenbar strid med befolkningens ønsker har besatt et stort og viktig område langt utenfor det en kunne kalle russisk naturlig interesseområde, og at det ved å opprettholde disse posisjoner, opprettholder en stadig spenning i Europa, en spenning som har sin grunn dels i at Quisling-regimer alltid lagrer opp sprengstoff innenfor de land hvor de øver sin gjerning, og dels i at de posisjoner som Sovjet-samveldet har i Øst-Tyskland, militært sett representerer en trussel mot hjerte av Vest-Europa.

Etter alle de mange mislykte forsøk på forhandlinger, som vi har bak oss i de siste 8 årene, er Vestens tese hvor det gjelder Tysklandsproblemet blitt at det er ikke mulig å håpe på noen forhandlinger uten på grunnlag av enighet og styrke, og den praktiske konsekvens av det i dagen situasjon er da, at først må nå avtaleverket som knytter Vest-Tyskland til Atlanterhavspakten og til den nye vesteuropeiske unionen føres i havn, og deretter får en prøve forhandlinger. Sovjet-samveldet fortsetter overfor denne holdning på vestalliert side nesten krampaktig sine forsøk på å forpurre vest-tysk medlemskap i Atlanterhavspakten og krever forhandlinger nå, skremmer med at hvis først avtaleverket er en fullbyrdet kjensgjerning, da er også mulighetene for forhandlinger om tysk samling stengt. Det aller siste trekket, som jeg tror vi må se i lys av denne taktikk, er den russiske erklæringen overfor Vest-Tyskland, hvor de riktignok for første gang i hvert fall tilsynelatende gjør en ganske betydelig innrømmelse i spørsmålet om frie valg. De sier at de er villige til å gå med på frie valg under internasjonal kontroll – det har de hittil alltid nektet. Men når jeg sier «tilsynelatende» innrømmelse, er det jo fordi de samtidig i sin erklæring sier at valgloven må bygges på grunnlag av de eksisterende valglover både i Øst-Tyskland og i Vest-Tyskland, og fordi de igjen kommer med klisjéen om at ale demokratiske partier og organisasjoner må få anledning til å stille lister og til å drive propaganda og opptre ved valgene, og vi har jo mange og vektige erfaringer for at de legger et helt annet innhold i ordet «demokrati» enn vi gjør. Derfor er den reaksjon som er kommet fra den vest-tyske regjeringens side, etter min oppfatning helt realistisk; at dette får vi komme tilbake til når avtaleverket er i havn.

Hvor det gjelder ratifikasjonen av Paris-avtalen, er situasjonen nå at den franske nasjonalforsamling etter en meget dramatisk uke fra juleaften til nyttårskvelden omsider ratifiserte avtaleverket med et snaut flertall, 287 for og 260

imot, mens 74 avholdt seg fra å stemme. Det var helt tydelig under den ukens debatt at det er et helt kompleks av tildels stridende motiver bak de enkelte parlamentsmedlemmenes holdning i Frankrike. Alle partier splittet seg i spørsmålet, bortsett fra kommunistene, men det som betinget motstanden, var høyst forskjellig i de enkelte tilfelle. Hos en del – og en ikke så liten gruppe – var det personlig uvilje mot Mendès-France, som var utslagsgivende, hos mange var det uviljen mot i det hele å gi Tyskland våpen og en fullstendig manglende evne til å se at problemstillingen, våpen til Tyskland eller ikke våpen til Tyskland, overhodet ikke forelå, og at det bare var spørsmål om valget mellom i hvilke former Tyskland nå skulle få våpen. For det katolske folkepartis vedkommende var vel motstanden for en stor del betinget av at de hadde fått sin Europa-hær-plan nedvotert, og rett og slett furtet. Så spilte *det* inn hos Herriot og den gruppen av – mest eldre – politikere som tok en lignende holdning som han, at de hadde illusjoner om at man kunne nå resultater ved et nytt forsøk på forhandlinger med russerne før man tok standpunkt, og for en annen gruppe, gaullistene, spilte tanken om en fransk-russisk allianse av mer tradisjonell art en ganske stor rolle. Ved den første votering – det var vel lille juleaften – var det påfallende hvor mange som avholdt seg fra å stemme, og det voteringsresultat kom sikkert som en overraskelse. Svært mange hadde spekulert i at det nok ville bli et flertall, men de ville selv stå uten ansvar for avgjørelsen, og fordi Mendès-France hadde stilt dem fritt – det vil si ikke under press av krav om tillitsvotum, ble det da et så stort antall som avholdt seg fra å stemme, at det ble et flertall imot den første avtalen som ble lagt fram, nemlig avtalen om vest-tysk medlemskap i Vestunionen. I den siste og avgjørende votering, den som til slutt skapte et flertall på 287 stemmer mot 260, var de fleste av de 74 som avholdt seg fra å stemme, medlemmer av det katolske folkeparti, men det var uttrykk for et lignende internt parti-kompleks som det man var vitne til i det britiske labour-party i den tilsvarende avstemning i det britiske parlament. Schuman, som hele tiden hadde støttet avtalen, gikk med på å avholde seg fra å stemme for å få Bidault, som hele tiden hadde bekjempet avtalen med nebb og klør, til også å avholde seg fra å stemme.

Walter Lippman brukte i en av sine artikler for en tid siden det uttrykk at Europa-hæren var et politisk fornuftekteskap, som bare kunne forløpe lykkelig hvis begge parter virkelig gikk inn for det med overbevisning. Paris-avtalene er ikke så vidtgående. Når nasjonalforsamlingen har ratifisert den, har den ikke dermed pålagt franskmennene å gifte seg med tyskerne, men bare tillatt tyskerne å slå seg ned i samme gate, og franskmennene behøver ikke behandle tyskerne som ektefelle, men bare som nabo. Dette er Lippmans ord fritt oversatt, og denne vesentlige forskjellen mellom Europa-hærplanen og det nye avtalekomplekset gjør at det ikke er så alvorlig med det knepne flertall for disse avtaler som det ville være med et lignende knepent flertall for Europa-hæren, fordi de inngrep de nye avtaler gjør i medlemslandenes selvbestemmelsesrett, er langt mindre vidtgående enn de var under Europa-hær-planen, og derfor – fordi inngrepene i suvereniteten ikke er så vidtgående under de nye avtalene – er det vel også grunn til å håpe på, at når ratifikasjonsprosessen først er ført til ende – det som gjenstår er altså voteringen i

republikkens råd – så vil den indre franske striden dabbe av. Men det gjenstår som et utvilsomt faktum at Frankrikes prestisje har lidt skade, ikke minst i Amerika og også i Europa, men kanskje først og fremst i den amerikanske opinion på grunn av hele hendingsforløpet i den dramatiske uken jul – nyttår.

En annen ting som også er klar, er at det stadig råder meget usikkerhet om Mendès-France's politiske fremtid, i hvert fall på kort sikt. Det er vel den alminnelige oppfatning at allerede i de nærmeste uker kan man stå overfor den ting at han faller. Det er mange av hans venner som håper på det, og som håper på at han skal falle på et økonomisk og finansielt reformprogram med en slik appell til folket i Frankrike at han kan komme sterkere tilbake etter de nyvalgene som under enhver omstendighet må finne sted i en relativt nær fremtid.

Hvor det gjelder Tyskland, er behandlingen av ratifikasjonsspørsmålet kommet igjennom første stadium. Der er det jo en første lesning før en sak blir sendt til komitebehandling. Denne første lesning foregikk den 15. og 16. desember i Forbundsdagen. De tyske sosialdemokrater opprettholdt en prinsipielt betonet, men også sterkt taktisk preget motstand. De hevdet at ratifikasjonen ville gjøre tysk samling umulig i hvert fall for en overskuelig fremtid. Dessuten hevdet de at Saar-avtalen var uantagelig, det gikk ikke an å kjøpslå om Saar-befolkningens frihet og menneskerettigheter. Men det som ligger bak den innbitte motstand mot Saar-avtalen, er vel mer enn noe annet frykten for de konsekvenser den kan ha for det endelige oppgjør på Tysklands østgrense.

Hvor det gjelder motstanden mot Saar-avtalen, fikk sosialdemokratene støtte fra enkeltrepresentanter fra de partier som deltar i regjeringskoalisjonen, men likevel ble resultatet at avtalekomplekset ble vedtatt i første lesning med 263 mot 153 stemmer i den form at med det stemmetall ble det besluttet å sende det til behandling i komite. Annen og tredje behandling i Forbundsdagen vi så finne sted i løpet av februar måned. For så vidt som voteringsresultatet var gunstig, var debatten en seir for regjeringen Adenauers linje, men det er jo tydelig å merke, både i debatten og enda mer i pressedebatten i Vest-Tyskland at kritikken mot Adenauer for å føre en for ensidig vestorientert utenrikspolitikk er i ferd med å vinne større tilslutning. Det dukker opp i fler og fler av de vest-tyske avisene krav om en mer selvstendig opptreden fra vest-tysk side med sikte først og fremst på tysk-russiske forhandlinger om samling av Tyskland, og den slags tankeganger får også tilslutning fra representanter for partiene i regjeringskoalisjonen.

Hvor det gjelder ratifikasjonsspørsmålets stilling i de andre deltakerland, så har det italienske parlament ratifisert med et stort flertall. De eneste som der gikk imot, var kommunistene og Nenni-sosialistene.

I Belgia pågår ratifikasjonsdebatten, og det regnes med at avtalene vil bli godkjent med stort flertall.

I Nederland regner de med at ratifikasjonsdebatten skal komme i nær framtid, og der regner de også med et overveiende flertall. Det samme er tilfelle for Luxembourgs vedkommende.

England hadde jo ratifikasjonsdebatt før vi hadde den her i Norge.

I Danmark kompliserer Sydslesvig-spørsmålet denne saken, og det har da ført til at man der må regne med at det ennå kan gå en måned eller mer før saken kommer frem i Folketinget, fordi opposisjonspartiene – først og fremst Venstre, som er det som har den sterkeste stilling i Sydslesvig på dansk side – vil bruke ratifikasjonen fra dansk side som press overfor den vesttyske regjering for å prøve å oppnå innrømmelser i Sydslesvig-spørsmålet, og presser regjeringen til å følge samme linje. Jeg tror det er meget motstrebende at regjeringen overhodet innlater seg på hele den problemstillingen.

Jeg tror med andre ord at man kan regne med som temmelig sikkert at ratifikasjonen vil være gjennomført i løpet av april måned. Jeg spurte Ollenhauer rett ut: Blir det eller blir det ikke vedtatt i Vest-Tyskland? – og han sa: Det blir vedtatt. Vi kommer til å slåss imot til siste sekund, men det blir vedtatt.

Hvor det så gjelder den praktiske gjennomføring, kan det vel selvfølgelig komme til å melde seg vanskeligheter. Det vil vi vite mer om når den konferansen som begynte i mandags om den foreslåtte våpenproduksjons- og fordelingssentralen er kommet til et resultat. Det var jo opprinnelig franskmennenes tanke der at det i selve avtalekomplekset skulle vært med bestemmelse om en slik våpenproduksjonssentral. Det måtte de droppe, på grunn av særlig britisk, men også nederlandsk, motstand under London-konferansen. De oppnådde at denne spesialkonferansen skulle komme sammen den 17. januar – den er kommet sammen nå – og til den har franskmennene fremmet et endret forslag, som Mendès-France så personlig har forhandlet både med den italienske og med den vesttyske regjering om forut for selve konferansens åpning.

Den viktigste endring i det nye forslag i forhold til det opprinnelige er at den franske regjering nå foreslår en etappevis opprettelse av denne våpenproduksjonssentral. I første omgang skal der ikke være noen overnasjonal myndighet, men etter et visst antall år skal man fra en internasjonal organisasjon gå over til en organisasjon hvor ledelsen har overnasjonal karakter og altså kan treffe beslutning uten at noe medlemsland har veto i saken.

Hva resultatet av denne konferansen blir, er det svært vanskelig å si noe om i øyeblikket. Britene opprettholder sin motstand, og nederlenderne opprettholder sin. Franskmennene har som ønskemål at denne sentralen når den en gang blir opprettet, skal få anledning til å fordele den hjelp som kommer utenfra gjennom våpenhjelpprogrammer fra De Forente Stater og fra Canada. Både De Forente Stater og Canada har hittil sagt at det kan de ikke gå med på, de kan ikke gå med på mer enn å bruke den som konsultativt organ før de treffer sin endelige avgjørelse om hvordan de vil fordele sin hjelp. Jeg vil anse det for høyst usannsynlig at de rikker seg fra den posisjon, så jeg skulle tro at det som til syvende og sist blir utfallet, det blir en betydelig beskjednere ting enn det franske utkast, selv slik det foreligger i dag i sin reviderte form.

Hvis vi så går fra Europa til det gjerne Østen, er jo der den vesentlige ting som er skjedd at krigshandlinger i stor målestokk er oppført, at franskmennene i samsvar med våpenhvileavtalen i Genève, er i ferd med etter programmet å trekke seg ut av det nordlige Vietnam, at de der har opprettet en diplomatisk

representasjon, og som sin representant har valgt den samme mann som før krigen mellom Vietminh og franskmennene var franskmennenes representant hos Ho Chi Minh, som de dengang anerkjente – Sainteny, og han fører tydeligvis med full støtte fra Mendès-France en politikk som tar sikte på å sikre såvidt mulig franske kulturelle og økonomiske interesser i et kommunistisk styrt Vietnam.

I Syd-Vietnam er situasjonen til det ytterste labil. Det har ikke lykkes å finne noen samlende skikkelse blant de ikke-kommunistiske kreftene der. Der har stadig vært motsetninger, dels mellom hæren og regjeringen, dels mellom de enkelte religiøse sektene som opptrer med hver sine militære styrker. Det eneste som later til å være temmelig sikkert, er at under denne indre striden som lammer handleevnen på den ikke-kommunistiske siden, vokser Vietminhs innflytelse ute i landsbyene meget raskt, og jeg synes man har indikasjoner på at både på fransk og amerikansk hold begynner man å se den ting i øynene at hvis og når det blir valg – etter Genève-avtalen i løpet av sommeren 1956 – så er det ikke til å hindre at der blir et overveldende flertall for Vietminh over hele Vietnam. Jeg synes den tydeligste indikasjonen på at det går i den retning er beslutningen om å skjære ned den vietnamske hær, som med først fransk og siden fransk og amerikansk hjelp var bygget opp til mellom 150 000 og 170 000 mann, ned til 100 000, og dermed begrense også omfanget av den amerikanske hjelp på den militære siden. Derimot forhandles det nok om en økning av den økonomiske hjelp. Det er bare ikke noen enkel oppgave når man ikke har noen effektivt arbeidende regjering som kan bruke den hjelp som man fra amerikansk side er villig til å sette inn. Jeg tror for min del at det beste en kan håpe på er at det lykkes å begrense den kommunistiske seiren ihvertfall i denne omgangen til det egentlige Vietnam, og at det lykkes for Laos og Cambodia å opprettholde sin selvstendighet.

Jeg tror også en skal se i øynene at situasjonen i Indonesia raskt utvikler seg i en fra Vestens synspunkt meget ugunstig retning. Der foreligger en rekke indikasjoner på at infiltreringen fra kommunistisk side der i det rent politiske liv og i organisasjonslivet alt er kommet svært langt. Situasjonen kompliseres av striden mellom muhammedanerne på den ene side og de andre partiene på den andre siden. Det største parti i landet er det muhammedanske parti. Det har som mål å gjøre Indonesia til en religiøs stat av lignende type som i Pakistan, og i kampen mot det har de andre nasjonalistiske partigruppene alliert seg med kommunistene. Det er denne alliansen som har gitt kommunistene mulighet for å plasere sine folk i strategisk meget viktige stillinger både i statsadministrasjonen og i organisasjonslivet.

Går vi så til China, er det alle tegn på at det kommunistiske regime der har konsolidert seg, og det er, som jeg nevnte innledningsvis, mer og mer tydelig at China i forhold til Sovjet-Unionen ikke på noen måte lenger kan kalles noen satellitt, men blir behandlet som en likeberettiget forbundsfelle. Det klareste uttrykk for det er resultatet av de russisk-kinesiske forhandlinger i Moskva i september og oktober ifjor, som munnet ut i en erklæring om at Sovjet-Samveldet overdrar flåtebasen Port Arthur vederlagsfritt til China med alle dens installasjoner, at de blandede russisk-kinesiske selskaper som var opprettet for utnytting av Chinas

naturherligheter blir avviklet som blandede selskaper og helt går over til å bli kinesiske, at det blir inngått en langsiktig avtale om utveksling av tekniske opplysninger og personell, i formen gjensidig, men i praksis vel nokså meget av en enveiskjøringsavtale, fordi Sovjet-Unionen ligger mange hestelengder foran teknisk og økonomisk – og endelig at det skal bygges en ny sentralasiatisk jernbane fra Lanchow i China til Alma Ata, og en annen fra China gjennom Mongolia til den transsibiriske jernbane.

Ser vi så på reaksjonen i De Forente Staters politikk overfor denne utviklingen i Østen, er det tydelig at avslutningen av krigshandlingene i Korea har skapt en stemningsmessig avspenning som har muliggjort en omlegning av den amerikanske China-politikk, i hvert fall i noen grad. Den ekstreme «China lobby», hvis mest fremtredende eksponent er senator Knowland, som jo populært kalles «senatoren for Formosa», har ikke lenger den innflytelse den hadde. Det var allerede merkbart før kongressvalgene, og er blitt enda mer tydelig etter kongressvalgene. Den fløyen ble svekket gjennom kongressvalget, og det er jo nå blitt kjent at alt fra i sommer, fra den gang Dien Bien Phu-slaget pågikk, har presidenten konsekvent opptrådt som en sterkt modererende kraft i forhold til flertallet av de militære sjefene, hvor formannen for Chiefs of Staff, admiral Hadford, i virkeligheten hører til Knowland-fløyen i hele sin oppfatning, og har fått støtte både av Flyvåpenets og av Marinens representant. Den eneste som har vært imot og som presidenten har kunnet støtte seg til av de militære øverste sjefene, har vært General Ridgway, som hele tiden konsekvent har gått imot kravet om en aktiv intervensjonspolitikk på samme måte som Eisenhower selv har gjort det. Det er ikke nødvendig å nevne de enkelte konkrete situasjoner, det er så kjent fra avisene.

Samtidig som det i den amerikanske Fjerne Østen-politiker inntrådt en avgjort moderasjon under ledelse av presidenten, er det med Harold Stassen som initiativtager i ethvert fall utad, under utforming en politikk med sikte på en langsiktig økonomisk hjelp til de asiatiske land, en forflytning av tyngdepunktet i den fra en først og fremst militær preget oppdemningspolitikk til en politikk som bygger dels på militær oppdemning, men med større og større tyngde på økonomisk hjelp, for på den måten å motvirke den kommunistiske innflytelse. Det er det som har fått uttrykk i et annet av Eisenhowers slagord: Det vi må fram til, er en «competitive coexistence», hvor vi konkurrerer om Asias folk ved at vi viser *vi* kan by dem mere hvor det gjelder bedring av deres levestandard og deres levekår i det hele enn kommunismen kan.

Nå tror jeg ikke man skal gjøre seg for store illusjoner om hvilket omfang Kongressen vil godta for en slik økonomisk hjelpeplan for Asia i første omgang. Riktignok er det så at demokratene, som parti er mer velvillig innstillet overfor disse tankeganger enn det republikanske parti som sådant er det, nå har tatt ledelsen i Kongressen. Men det er på grunn av «senioritetsregelen» de eldste demokrater og for en stor del sydstatsdemokrater som er rykket inn i de avgjørende komiteformennstillinger, og de er sparefolk og ytterst tilbakeholdende. Så jeg tror ikke man skal regne med at det uten videre blir klar seiling for presidentens forslag når de blir lagt fram. Ennå er de bare antydninger, det arbeides med utformningen

av dem, og hvor høyt presidenten og Stassen vil gape i første omgang, er ennå ikke klart.

Det er ganske åpenbart at overfor denne omlegging i den amerikanske politikk, som vi må hilse med en aller største glede, reiser det seg en rekke vanskeligheter først og fremst av psykologisk art. Det er kommet flere ganger til uttrykk at Colombo-statene, som jo nå tar mer og mer bevisst ledelsen i en gruppering av asiatiske land hvor de nå også prøver å trekke inn de suverene afrikanske stater, er ytterst skeptiske så lenge økonomisk hjelp på noen måte er knyttet til den militære sikringsplan som har fått sin form i Manila-avtalen. Og det blir sikkert en av de oppgaver som utenriksminister Eden får når han skal på sin Asiatur og til en konferanse i Bankok av Manila-statene, å se å løse de problemene, og å få de asiatiske land til virkelig å godta uten for stor mistenksomhet den hjelp som blir tilbudt fra amerikansk side.

Hvor store problemer en der kan komme til å stå overfor, har vi i miniatyr for øyeblikket noen føling med gjennom de vanskeligheter som er oppstått i forbindelse med den norske hjelpeaksjon i Travanchore-Cochin, hvor det etter de opplysninger som vi hittil har, ser ut til at inderne, i et hvert fall de lokale indiske myndigheter, legger et helt annet innhold og en helt annen mening i samarbeidsavtalen enn det har vært lagt fra norsk side, og derfor protesterer når vi i god tro opptrer i samsvar med vår forståelse av avtalen. Men hvor langt og hvor dypt den konflikten går, kan jeg vanskelig uttale meg om i dag. Vi venter en rapport med ekspedisjonssjef Eivind Erichsen, som nå er underveis hjem og som vel kommer en av de første dager, og jeg vil da kunne komme tilbake til det, hvis det er et ønske om det her i komiteen.

Som et ledd i bildet av Fjerne Østen-politikken kan jeg så ta med en omtale av saken om de 11 amerikanske flygerne. Der ble det kort tid før Generalforsamlingen gikk fra hverandre før jul, offentliggjort med stor tam-tam i Peking at 11 amerikanske «spioner» var dømt til langvarige fengselsstraffer. Det viste seg å være 11 flygere som var skutt ned ikke over kinesisk, men over nordkoreansk område, og som så gjennom dertil egnet behandling vel er blitt avtvunget tilståelser om at de hadde spionasjeoppdrag. I slutten av sin samling vedtok Generalforsamlingen på initiativ av den amerikanske regjering, som ønsket en mulighet for å avlede presset fra republikanske kretser for drastisk aksjon mot China ved denne anledning, at generalsekretæren skulle prøve å løse saken. Flygerne var jo tatt til fange under en aksjon som ble utført på de Forente Nasjoners vegne. Og i forståelse med den amerikanske regjering, men med adskillig skepsis fra visse andre medlemsregjeringers side, ble reisen til Peking planlagt.

Ennå vet vi svært lite bestemt og konkret hva reisen til Peking kan resultere i. Det kom som en overraskelse for de fleste at Nehru og de indiske myndigheter stilte seg så pass kjøling som de gjorde overfor dette initiativ. Det var på det grunnlag at de syntes Generalforsamlingens vedtak alt for ensidig fordømte den kinesiske regjerings holdning, de så det som en partsavgjørelse. De har jo siden den 5. oktober 1951 i virkeligheten stillet seg nøytrale i striden mellom FN og Peking-regjeringen i forbindelse med Korea. Nå er det vel ikke sikkert at de meldinger som er kommet gjennom avisene om den kjølige indiske holdning uten videre dekker det

faktiske forhold. I ethvert fall sa Hammarskjöld etter sin to timers samtale med Nehru at den hadde vært nyttig, og han har vel ganske sikkert fått gode råd om hvordan han skulle gripe tingene an i Peking. Nehru hadde jo vært der på et lengere opphold kort tid i forveien.

Om russernes holdning vet vi ikke noe så helt sikkert, men det er grunn til å tro at russerne var svært lite begeistret over at kineserne plutselig offentliggjorde denne dommen og utnyttet den propagandistisk på den måten som de gjorde. Det er også grunn til å tro at russerne aktivt har prøvd å støtte Hammarskjölds misjon ved henvendelser i Peking på forhånd for å sikre at han skulle bli noenlunde skikkelig mottatt der borte.

Hva som faktisk er oppnådd, er det vanskelig å si. Jeg synes at det som er kommet fram, tyder i den retning at kineserne har latt forstå at under forutsetning av en fortsatt moderasjon fra vestlig hold kan de tenke seg etter en tid å benåde og dermed frigi disse flygerne, men noe sikkert vet vi ikke om det. Og om de har forlangt noen motydelse utover moderasjon fra vestlig hold, er ikke godt å si. Men jeg synes særlig den uttalelse som kom fra utenriksminister Dulles etter hans samtale med Hammarskjöld i går, var det vel, tyder i denne retning.

Så er det vel riktig å nevne som et trekk i bildet av større betydning for fremtiden kanskje enn på kort sikt, det initiativ som ble tatt av Colombo-maktenes statsministre under deres møte nå nylig til en afrikansk-asiatisk konferanse i Indonesia i april måned for å drøfte felles problemer over et meget vidt felt. Alt i alt er det 25 land som er innbudt. Det er verd å merke seg at det bare er ikke-hvite folk. Sovjet-Samveldet er, til tross for at dets asiatiske landområde er betydelig større enn dets europeiske, ikke innbudt. Nå ser jeg av pressen i dag at Nehru har sagt at han ville for sitt vedkommende ikke ha noe imot at Australia og New Zealand ble innbudt. Den muhammedanske innflydelse har vært sterk nok til å hindre at der er blitt sendt noen innbydelse til Israel, med den begrunnelse at Israel ennå befinner seg i krigstilstand med de omliggende araberstater.

I hvor stor utstrekning en kan se denne innbydelse som et tegn på at det er et aktivt ønske om å skape en blokk i den nåværende situasjon, tror jeg en skal være svært forsiktig med å spekulere over. Jeg for min del tror ikke at det finnes noen mulighet for det i dag, når både China og Japan er med på den ene siden og når på den andre siden Libya og Gullkysten er innbudt. Men det ligger jo i selve tanken om realisering av en slik konferanse et fremtidsperspektiv som er av meget stor betydning og interesse. Det er et uttrykk for hvilken rolle selve «anti-stemningen» i forhold til den hvite verden spiller som grunnlag for samhold og samarbeid, mellom folk som omfatter to tredjedeler av jordens befolkning. Og det gjør jo at det er all grunn for alle de vestlige land til å vie problemene om vårt forhold til de tidligere koloniområder som samtidig er økonomisk underutviklede områder, en stadig større oppmerksomhet.

Jeg tror jeg skal gå over til å si litt om et par av hovedspørsmålene på Generalforsamlingen, og siden jeg sluttet nettopp med å snakke om betydningen av arbeidet for de underutviklede land, kan jeg kanskje begynne med kort å nevne at vi under årets generalforsamling etter forutgående drøfting i Regjeringen ga tilsagn om

en betydelig økning av de norske bidragene til FN's program for teknisk hjelp og til UNICEF's arbeid og dessuten en betydelig økning av vårt bidrag til flyktningarbeidet. Og dette har da også fått uttrykk i det budsjettframlegg som nå Regjeringen har lagt fram og som kommer til behandling i den ordinære utenrikskomite. Imidlertid betyr denne økningen, som særlig for det tekniske hjelpeprograms vedkommende representerer en firedobling fra 700 000 kr til 2 800 00 kr, ikke noen økning av vår samlede innsats på dette området, fordi Regjeringen samtidig har funnet det riktig å gå ned med bevilgningen til India-hjelpen, Indiafondet, fra 10 mill. kroner til 5 millioner. Bakgrunnen for det er at styret for Indiafondet bevisst har disponert meget forsiktig og vil gå langsomt frem for å få trygg grunn under de tiltak som skal gjennomføres, slik at det med de bevilgninger Stortinget hittil har gitt, er til disposisjon betydelig over 20 millioner kroner i fondet, og Regjeringen har derfor ment at det vil være riktig å ta bevilgningene mer overlang. Jeg tror at skal India-hjelpen ha noen hensikt, må vi regne med at det er et langsiktig arbeid som der er i gang, og at vi derfor må være forberedt på at en bevilgning av denne størrelsesorden kan bli nødvendig i flere år framover.

Ellers var på generalforsamlingen de viktigste spørsmålene *nedrustningsspørsmålet*, det var spørsmålet om *fredelig bruk av atomkraften*, og det var *kolonispørsmålet*.

I nedrustningssaken kom det på generalforsamlingen til uttrykk en ny holdning fra russisk side. De opprettholdt ikke lenger sitt krav om at ubetinget forbud mot bruk av masseødeleggelsesvåpen måtte være det første skritt i nedrustningsarbeidet. De går nå med på en parallell nedrustning for atomvåpen og konvensjonelle våpen. De har faktisk gått med på å begynne med de konvensjonelle våpen. Den resolusjon som de stemte for, tar sikte på at det først skal skje en reduksjon av konvensjonelle våpen, mannskapsstyrker og rustninger halvveis ned til de sluttnivåer man måtte bli enig om, og så skal forbudet mot produksjon av masseødeleggelsesvåpen inntre – og parallelt med at man gjennomfører de resterende 50 pst. av nedrustningen også forbudet mot lagring og bruk av masseødeleggelsesvåpen. Det betyr altså at de har oppgitt sin prioritetsorden, at de har oppgitt sitt krav om den prosentvise nedrustning, og de har gått med på i prinsippet at det kontrollorgan som skal opprettes, må ha en viss rett til inspeksjon. Men fremdeles er det vesentlige problemer som ikke er avklaret. Vi vet ennå ikke hvor langt russerne vil strekke seg hvor det gjelder kontrollorganets inspeksjonsrett, de har bare sagt tydelig fra at de ikke vil godta ubegrenset rett til overflyvning for et internasjonalt inspeksjonsorgan. Det er heller ikke klart hvor stor myndighet russerne vil gå med på at organet skal ha til å gripe inn på stedet hvis det konstaterer overtredelse av bestemmelsene i en nedrustningsavtale.

Forholdet til Sikkerhetsrådet er vel derimot ikke noe så stort problem som det ofte blir gjort til i debatten om disse spørsmål. Det later til å være enighet om at spørsmålet om sanksjoner mot brudd på avtalen under enhver omstendighet må henvises til Sikkerhetsrådet, og kommer det virkelig så langt, at det er spørsmål om sanksjoner mot brudd på avtalen, er jo det faktisk uttrykk for at det ikke lenger er

spørsmål om noen enighet om nedrustning, og *det* er en situasjon som ikke kan forhindres ved bestemmelser om at veto ikke skal gjelde overfor en sånn situasjon.

Det er heller ikke klart – og det er det tredje punkt som nå må avklares – hva russerne kan tenke seg å gå med på istedenfor en prosentvis nedrustning, altså hvilke sluttnivåer de kan tenkes å akseptere. Det ble ikke berørt under Generalforsamlingen på annen måte enn at russerne sa fra at de ikke liker maktbalanseprinsippet, men hva der ligger i den erklæringen, vet man altså ennå ikke. En avklaring av disse uklare punkter må kunne skje i den underkomite av Nedrustningskommisjonen, som skal begynne sine fortrolige forhandlinger i slutten av denne måneden. Der er Sovjet-Samveldet og de tre vestlige stormakter + Canada medlemmer.

Hva begrunnelsen for denne russiske holdningen kan være, kan man jo spekulere meget på. Ett moment er vel sikkert, at hvis de hadde opprettholdt sin helt negative holdning til det fransk-britiske forslaget fra London-møtene i juni, så ville ansvaret for et totalt brudd i nedrustningsdiskusjonen ha falt med full tyngde på russerne, og det ville jo ikke stå i særlig harmoni med en fredsoffensiv de stadig fører. Det var jo åpenbart for opinionen at det fransk-britiske forslaget i juni gikk meget langt i retning av å komme de russiske synsmåtene i møte. Et annet moment som har vært fremhevet, er at kanskje det er slik at russerne nå synes de har bedre råd enn før til virkelig å gå inn på mere reelle forhandlinger fordi de har begynt å ta igjen amerikanernes forsprang i atomvåpen. Man kan muligens snu om resonnementet om at man bare kan forhandle reelt fra en «position of strength», slik at *det* også gjør seg gjeldende på russisk side – de føler seg relativt sterkere og har derfor råd til muligens å gi seg inn i en reell diskusjon.

Men man kan jo ikke lukke øynene for en tredje mulighet: at det hele kan være rent taktisk begrunnet, at den nye imøtekommenhet i nedrustningsspørsmålet bare er et ledd i taktikken for å få hindret ratifikasjonen av London- og Parisavtalekomplekset, og at hvis Paris- og London-avtalekomplekset, som det nå ser ut til, blir ratifisert, bruker de det som et påskudd til å si: vel, nå er det ikke noe grunnlag for forhandlinger heller om nedrustning. Det er en mulighet som man sikkert må ha i tankene.

Hvor det gjelder den fredelige bruk av atomkraft, har 8 land: De Forente Stater, Storbritannia, Frankrike, Canada, Australia, Belgia, Sør-Afrika-sambandet og Portugal, etter president Eisenhowers initiativ i 1953 forhandlet om opprettelse av en internasjonal atomenergiorganisasjon for å fremme bruken av atomkraft til fredelige formål i hele verden og for å oppmuntre internasjonalt samarbeid for å fremme utvikling av og den praktiske bruk av atomkraft til menneskehetens beste.

Under den generalforsamling som nå nettopp har gått fra hverandre, erklærte amerikanerne at organisasjonen var tenkt å skulle stå åpen for alle land, og det førte da til at Sovjetsamveldet, som lenge hadde forholdt seg sterkt nølende, så sterkt nølende at utenriksminister Foster dulles i sin tale om saken i forsamlingen gikk ut fra at det faktisk hadde sagt nei til å være med – det erklærte nå at det ville være med i organisasjonen, og la en nesten påfallende iver for dagen i den sammenheng.

Under disse forhandlinger mellom 1953 og i høst har amerikanerne gått fra den tanken som var lansert av Eisenhower om en «atombank» som selv skulle disponere lagre av fisjonsmateriale. I steden tar samarbeidet nå sikte på et «clearinghouse» for et slikt materiale, altså en formidlingssentral, ikke noen «bank» med selvstendig lager. Amerikanerne og britene, men hittil ikke russerne har lovet å bidra med betraktelige mengder slikt materiale, men Sovjetsamveldet har nylig erklært seg villig til å gi opplysninger om det atomkraftverk som de har erklært at de allerede har i drift, og om andre erfaringer de har gjort i fredelig bruk av atomenergi.

Resultatet av diskusjonen på niende Generalforsamling ble at Generalforsamlingen uttrykte håpet at det må bli opprettet en slik organisasjon for fredelig bruk av atomenergi så snart som mulig, og at denne organisasjon, så snart den er opprettet, må avslutte en passende avtale om sitt forhold til de Forente Nasjoner og sitt samarbeid med den. Generalforsamlingen foreslo også at alle medlemslandene i FN må bli holdt underrettet om den videre gang i forhandlingene, og at FN-medlemmenes syn på den kommende organisasjon må bli tatt i betraktning. Denne resolusjon ble enstemmig vedtatt. De landene, som jeg nevnte, det er de vestlige industrimakter og de viktigste leverandører av råmateriale for fremstilling av atomkraft.

Dessuten vedtok Generalforsamlingen i FN's regi å innkalle en *internasjonal teknisk konferanse* av regjeringsrepresentanter «for å undersøke hvorledes fredelig bruk av atomkraft kan bli utviklet ved internasjonalt samarbeid.» Alle medlemsland i FN og særorganisasjonene ble innbudt til denne konferansen, som er foreslått holdt ikke senere enn i august 1955. Sovjetsamveldet ønsket en formulering som også ville gitt Peking-regjeringen adgang, men da det falt, stemte de for forslaget uten noen slik formulering. En komite av representanter for De Forente Stater, Storbritannia, Sovjetsamveldet, Frankrike, Canada, Brasil og India skal bistå generalsekretæren i forberedelsen av denne konferanse, og komiteen har hatt sitt første møte den 17de denne måned, og der ble det, så vidt jeg har sett av avismeldinger, preliminær enighet om å ta sikte på å få konferansen sammen i Genève allerede i april måned.

Direktør Gunnar Randers er etter oppfordring fra generalsekretæren av den norske regjering gitt tillatelse til å fungere som hans personlige rådgiver under forberedelsen av konferansen.

Til slutt skal jeg så si litt om behandlingen av *koloniproblemene* på generalforsamlingen i fjor. Der var situasjonen at mens debattene i 4. komite, den som behandler tilsynsområdene, stort sett fulgte kjente linjer og de kjente konstellasjoner med den såkalte «antikoloniale» majoritet og et relativt lite mindretall av administrasjonsmakter, så var det en merkbar forandring av atmosfæren i den politiske komite hvor det gjelder saker som angår ikke-selvstyrte områder. Det var særlig 4 saker av den kategori, som har krav på stor interesse: Cypern-spørsmålet, Vest-Irian-spørsmålet altså det vestlige Ny-Guinea, og så var det Tunis-spørsmålet og Marokko-spørsmålet. I ingen av disse sakene lyktes det denne gang å samle det vanlige antikoloniale flertall for de resolusjoner som var

foreslått, som var rettet mot kolonimaktene. Bakgrunnen for dette omslaget – som det vel må sies å være – er kanskje den at flere og flere stater har reagert overfor den tendens til å misbruke den antikoloniale innstilling Generalforsamlingens flertall vanligvis har hatt, til fordel for rene nasjonale maktpolitiske interesser. Jeg tror at det som er utslagsgivende for mange av medlemsregjeringene, særlig er den følelse som forslaget fra gresk side om å ta opp Cypern-spørsmålet skapte, nemlig at en står overfor et forsøk på anneksjon av et annet lands territorium ved å fremstille det som om saken gjelder frigjøring fra kolonistyret. Det gjelder både Cypern-spørsmålet, og det gjelder kanskje enda mer Vest-Irianspørsmålet, og det var kanskje argumentasjonen fra Indonesias side i Vest-Iriansaken som avslørte denne tendens helt tydelig. Det kan være riktig nok at det hollandske styre i Vest-Ny-Guinea er et kolonistyre, selv om det har formen av en administrasjon av et ikke-selvstyrt område under paktens artikkel 73 og under Tilsynsrådets kontrollmyndighet. Men den indonesiske påstand om at å innlemme dette område i Indonesia ville bety frihet for befolkningen, er det svært vanskelig å overbevise seg om riktigheten av. Befolkningen i Vest-Ny-Guinea har intet til felles språklig, rasemessig eller kulturelt med Indonesia, og selv innenfor det nåværende Indonesia kan det stilles et stort spørsmålstegn ved i hvor høy grad alle deler av dette øyrike virkelig føler det nåværende indonesiske styre som sitt styre. Det er ikke så lenge siden vi hadde åpen kamp mellom sentralmyndighetene og den lokale befolkning på Molukkene f.eks. Jeg tror at utfallet av diskusjonen både om Cypernspørsmålet og Vest-Iriansaken, som altså faktisk av generalforsamlingen ble lagt på is, idet det ble sagt at det ikke hadde noen hensikt å diskutere sakene for FN's forum, er uttrykk for en reaksjon mot denne tendens hos enkelte stater til under påberopelse av frigjøring fra koloniherredømme selv å sikre seg territoriale utvidelser på andre staters bekostning.

Hvor det gjelder Tunis- og Marokkosakene, hvor utfallet også ble det samme, er allikevel bakgrunnen en ganske annen. Det som der ga utslaget for flertallets innstilling, og også for den norske og de andre nordiske delegasjoners stilling, var nok heller tilliten til at den franske regjering under Mendès-France virkelig mente det alvorlig med sine erklæringer om at den nå ville gå inn for å løse hele Nord-Afrikaproblemet gjennom forhandlinger og på en måte som var akseptabel også for den arabiske befolkning. Det førte til at flertallet av medlemmene nektet å stemme for noen resolusjon som ville bety innblanding i den franske regjerings disposisjoner, og den arabiske gruppe valgte overfor den situasjon å stemme for det enstemmige vedtak om at man under henvisning til de forhandlinger som enten var i gang eller var besluttet, ikke skulle ta saken under behandling på inneværende års generalforsamling.

Men nettopp overfor denne forandring av innstillingen hos generalforsamlingen som helhet er det dobbelt beklagelig at administrasjonsmaktene, altså kolonimaktene og de som har ansvaret for tilsynsområdene, opprettholder sin helt stive holdning, sin påstand om at FN ikke er kompetent til å behandle disse saker i det hele tatt, og understreker denne sin stive holdning ved demonstrativt å holde seg borte fra behandlingen av sakene i komiteer

og til dels også i plenarforsamlingen. Det er ikke noen tvil om at denne rent negative holdning bare kan bidra til å ødelegge de muligheter som måtte være til stede for å få disse spørsmålene behandlet på en forsvarlig og realistisk måte, slik at FN kan spille den rolle som den bør spille i den fortsatte fredelige avvikling av kolonisystemer rundt omkring i verden.

Det siste punkt jeg vil be om å få si noen ord om, er drøftingen innenfor Atlanterhavspakten om den militære planlegging i lys av den våpentekniske utvikling, altså *bruken av atomvåpen og vannstoffvåpen*.

Under NATO's militærkomites møte den 17. og 18. desember ble dette problem tatt opp, og en stortingsmelding om det vil komme i nær fremtid. Jeg vet ikke om den blir ferdig til i morgen, den har ikke passert meg enda i dag, men den kommer. Derfor skal jeg ikke gå inn på alle problemer. Jeg skal bare nevne et enkelt spørsmål, det om de problemer som atom- og vannstoffvåpnene reiser for planleggingen av fellesforsvaret.

For over et år siden, i desember 1953, instruerte ministerrådet NATO's militærkomite om å undersøke den mest effektive oppsetning av NATO-landenes styrker i lys av den våpentekniske utvikling som har funnet sted i de senere år. Det grunnleggende arbeid der ble utført i løpet av foregående år, 1954, av de tre allierte overkommandoer, og utredninger ble fremlagt for NATO's faste militære utvalg i Washington i høst. Om hva disse utredninger går ut på, henviser jeg til den redegjøring som general Gruenther ga her i Oslo den 17. november for medlemmer av flere stortingskomiteer, hvor jeg tror et stort antall av den utvidede utenrikskomites medlemmer også var til stede.

Den samlede rapport fra de militære myndigheter ble så lagt fram på Rådsmøtet i desember i NATO's militærkomite. Denne rapporten beskriver hvordan man på militært hold tenker seg forløpet av en krig, som eksempelvis er satt til å finne sted i 1957. Året er helt vilkårlig valgt, det er ikke uttrykk for noen vurdering av perspektivene i internasjonal politikk. – En eventuell krig antas på militært hold å ville bli innledet med en intens gjensidig bombing med atom- og vannstoffvåpen. Denne fasen regner man med vil kunne vare maksimum 30 dager. En regner så med at den muligens kan bli etterfulgt av en periode hvor partene prøver å reorganisere sine styrker. Det er den som i den britiske hvitbok i fjor ble kalt den brukne ryggs periode i krigføringen. Hvor lenge denne fase kan tenkes å ville vare, er det ikke mulig å gi noen antydning om en gang, hevder de militære, men de antar at utfallet av de første 30 dager i realiteten vil være avgjørende for utfallet av krigen.

Den militære vurdering er videre at for å kunne virke som en effektiv krigsforebyggende faktor og for i verste fall å kunne hindre at Europa blir rent over ende, må de styrkene som NATO har til disposisjon, oppfylle tre betingelser. De må fra begynnelsen av være i stand til å bruke de nye våpen i forsvaret, de må få et tysk forsvarsbidrag, og de må være slik organisert at de kan kjempe effektivt under en atomkrig. Hvis disse tre betingelser blir oppfylt, mener NATO's militære ledelse det er mulig å føre et fremskutt forsvar, noe som jo er avgjørende bl.a. for hele nordflankens stilling, og det vil da også si for Norges stilling.

Militærkomiteen konkluderer sin rapport med at militært sett er det nødvendig at NATO's militære myndigheter alt nå får fullmakt til å planlegge og gjøre sine forberedelser under den forutsetning at atom- og vannstoffvåpen vil bli brukt alt fra begynnelsen av en eventuell ny krig. Det er første gang at den politiske ledelse av Atlanterhavspakten formelt er blitt bedt om å gi de militære myndigheter fullmakt til å basere sin planlegning på bruken av de nye våpen. Hittil har det mer eller mindre stilltiende vært forutsatt at dette ville skje. Som det er kjent fra den pressemelding som ble sendt ut etter Rådsmøtet nå i desember, ga Rådsmøtet de militære myndigheter denne fullmakt til å planlegge ut fra denne forutsetning at de nye våpen ville komme til anvendelse på begge sider fra starten av.

Nå var det, som det også vil være kjent, atskillig spekulasjon i pressen omkring denne sak før Rådsmøtet og forlydender om at det var et til dels skarpt motsetningsforhold mellom den sivile og den militære ledelse i Atlanterhavspakten i denne sammenheng. Noe slikt motsetningsforhold finnes ikke. De militære bad *ikke*, som det hette seg i pressemeldinger, om forhåndsfullmakt til å *bruke* de nye våpen. Det problem er av klar politisk art, og avgjørelsen – det ble slått tydelig fast i Rådets vedtak – ligger i så måte nå som før hos den politiske ledelse. Hvilke praktiske fremgangsmåter en må finne fram til om det skulle bli nødvendig for regjeringene å gi denne tillatelse til å bruke de nye våpen, blir for tiden overveid i Atlanterhavspaktens faste råd og vil etter forberedelsen der komme tilbake til de enkelte medlemsregjeringer.

Det reiser jo en lang rekke problemer både av konstitusjonell art og av teknisk art ikke minst. Det vedtak som Rådet gjorde den 17. desember, innebar for så vidt ikke noe nytt hvor det gjelder ansvarsfordelingen mellom den politiske og den militære ledelse. Det nye som er skjedd, er at utviklingen av de nye våpen nå har nådd et stadium hvor den militære planlegging må ta dem med i betraktningen hvis den overhodet skal være realistisk, og Rådets vedtak innebar da en formalisering av dette faktiske forhold.

Men vedtaket vil få praktiske følger. Det vil få praktiske følger for organiseringen av våre norske styrker med sikte på å gjøre dem egnet til å kunne føre kamp under en atomkrig, og det vil derfor bli nødvendig at vi nå i lys av disse nye militære studier tar opp hele vår målsetting til kritisk nyvurdering. Det arbeid er satt i gang i disse dager. I det praktiske plan – og det er det som vil merkes av folk i sin alminnelighet – vil vedtaket ha den konsekvens at det blir nødvendig å innføre simulering av atomvåpen under militærøvelsene og under Sivilforsvarets øvelser, og vi må være klar over at det kan ha psykologiske tilbakevirkninger som det ikke uten videre er så enkelt å vurdere i øyeblikket, men at det må bli en konsekvens, tror jeg ikke er til å komme unna.

Ja, dette er blitt langt. Jeg håper jeg skal kunne være atskillig kortere i Stortinget.

Formannen: Jeg skal takke utenriksministeren for den fyldige og interessante redegjørelse.

Er det noen som har noen spørsmål å gjøre?

Wikborg: Jeg tror vi alle er takknemlige for den inngående redegjørelse vi har fått.

Det er bare noen enkeltstående spørsmål jeg kunne ha lyst til å høre om vi kunne få svar på. Det har stått i pressen at Sovjet har 150 flyplasser som synes strategisk å være plasert slik at det kan vedkomme oss. Det ser jo nokså overveldende ut.

Det annet spørsmål jeg vil nevne er om de taktiske atomvåpen kan sies på en måte å ha eliminert de gamle russiske kampmetoder med masseinnsats, slik at muligens de taktiske atomvåpen fullstendig har forandret den hittidige maktkonstellasjon, og at det kanskje er en av grunnene til at Sovjet nå er mer innstilt på å komme til en ordning.

Situasjonen ellers her i Europa synes å være fastlagt. Her er dampveivalsen i gang, og noen videre utvikling her blir det vel ikke før Tyskland begynner sin opprustning – da det deretter kan bli noen forhandlinger med russerne.

Det ser således i øyeblikket ut som om de flytende utenrikske problemer er i Det fjerne Østen.

Vi hørte under Generalforsamlingen forskjellige antydninger, og det lå likesom i luften at det muligens ville bli en ordning Formosa – China med China som anerkjent også av USA og med Formosa som et eget land, kanskje også representert i FN og eventuelt under en FN-garanti. Nå ser jeg at Eisenhower på pressekonferansen i går har vært inne på den tanke. Det kunne være interessant å høre om departementet sitter inne med noen nærmere opplysninger om det. Vi fikk et overveldende inntrykk under denne generalforsamling av hvor skjebnesvangert det er at China ikke er med i FN. Jeg mener at alt som kan gjøres for å få Kommunist-China representert der, det må vi gjøre. Det er en av grunnene til at FN på en tid i ethvert fall før Generalforsamlingen var kommet mer i bakgrunnen i den internasjonale situasjon, i den internasjonale politikk. Men på en måte snudde hele det bilde under Generalforsamlingen, slik at det ble klart hvilken sentral stilling FN i virkeligheten inntar allikevel, selv om China ikke er med. Men jeg tror at det på alle måter ville være gunstig også for oss om China var med, bl.a. på grunn av det utenriksministeren også sa om Chinas maktpolitiske stilling vis à vis russerne.

Jeg er helt enig i den vurdering utenriksministeren ga av den øyeblikkelige situasjon i Østen. Jeg mener at når Tyrkia, Pakistan, Siam, Philliphinene og vel også Irak er så nær knyttet til Vesten som de er, er det vel lite sannsynlig at den forestående konferanse mellom de asiatisk-afrikanske land, vil føre til noen nevneverdige resultater. Og det er i ethvert fall mitt inntrykk etter å ha sittet med en del i FN, at jeg tviler på om disse landene i all fall for øyeblikket har den politiske evne og den villighet til innbyrdes innrømmelser som er nødvendig for at de skal kunne bli en maktblokk.

Ellers er jeg også helt enig med utenriksministeren i det som ble sagt om at vi må følge de tidligere kolonifolks reising. Det er vel i grunnen det viktigste som skjer i FN. Det er påfallende hvor det beiles til de små vest-europeiske stater, slik at vi opplevet i et spørsmål, Apartheid-spørsmålet, at India med 19 andre land, som

hadde lagt fram et voldsomt vidtgående forslag, var villig til fullstendig å forandre hele forslaget og gjøre vesentlige modifikasjoner for å kunne få tilslutning fra de tre nordiske land. Vi står i en gunstig utgangsposisjon ved det at vi ikke har noen imperialistisk og kolonial fortid. Og her kan norsk utenrikspolitikk muligens gi et bidrag for en dempning av visse motsetninger og kanskje være litt av et bindeledd.

Forholdet med India-hjelpen kommer vi jo nærmere inn på senere, så det skal jeg ikke si noe om.

Vi vil senere få oss forelagt spørsmålet om revisjon av pakten og de muligheter som der måtte foreligge, så det er vel for tidlig å ta det opp nå.

Harald Torp: Det var et meget kort spørsmål jeg gjerne ville stille utenriksministeren. Vi vet nå altså at bruken av atomvåpen fra vestmaktenes side skal henvises til politisk avgjørelse. Men hvis nå den annen part øyeblikkelig setter atomvåpen inn, da blir det vel ikke spørsmål om annet enn å svare rent umiddelbart med samme våpen. Da skal vel ikke det også være gjenstand for en politisk avgjørelse rundt hos de forskjellige vestmakter?

Hønsvald: Jeg vil gjerne spørre utenriksministeren om det er meningen at han i redegjørelsen i Stortinget mandag skal gjenta det han her har sagt om atomvåpen, om atomkrig. Når jeg spør, er det fordi det kan ha betydning for karakteren av den trontale- og erklæringsdebatt som vi skal ha tirsdag.

Utenriksminister Lange: Jeg skal begynne med det siste. Jeg tror ikke det er mulig for meg å ta ordet til en utenrikspolitisk redegjørelse etter det rådsmøte som var i Paris, uten ganske kort å komme inn også på det problemet der. Det ville være alt for påfallende, så jeg tror nok jeg må komme inn på det, men jeg hadde tenkt å gjøre det ganske kort.

Hvor det gjelder hr. Torps hypotetiske spørsmål, er det nettopp et av de problemer som er under utredning og drøfting i A-paktens råd. Jeg kan derfor ikke i øyeblikket gi noe bestemt svar på det. Men det klart at det er et av de aller mest brennende problemer vi der står overfor.

Til hr. Wikborg vil jeg gjerne si at det er vel riktig med de 150 flyplasser, men det er jo ikke 150 flyplasser av samme størrelse og med det samme utstyr. En hel del av dem er rene reserveflyplasser. Men det er ikke tvil om at det i løpet av de siste år, og sikkert også som et russisk mottrekk mot hele oppbyggingen på vestlig hold, har foregått en meget omfattende utbygging av deres luftmilitære beredskap i dette område. Det er vel mere en geografisk tilfeldighet at det kan berøre oss. Det er jo mere fordi dette område må være utgangspunkt for russisk luftkrigføring over Polkalotten, så det er mere et mottrekk mot amerikansk utbygging på Grønland, eventuelt Island, enn det er et mottrekk mot ting som er skjedd akkurat i Norge, skjønt det som skjer i form at utbygging av flyplasser her i Norge, selvfølgelig også spiller inn i det samlede bilde.

Om de taktiske atomvåpen har fremtvunget en fullstendig omlegging av russisk taktikk, er det vel vanskelig for noen å si noe om. Når det fra militært hold

legges så stor vekt på et tysk forsvarsbidrag og et tysk bidrag i form av divisjoner på marken, så er det bl.a. fordi de på militært hold anser det for nødvendig for å fremtvinge en tilstrekkelig konsentrasjon og dermed skaffe seg forhåndsvarsel om at noe er i gjære. For hvis det ikke er tropper på marken, behøves ikke noen forflytninger i et område som ligger så nær at vi har noen muligheter for å iaktta det. Dette er ting som i øyeblikket er i meget rask utvikling. Og utviklingen av de fjernstyrte våpen, ikke minst, av rakett-teknikken og utviklingen også av lang-distanse bombefly gjør at flere og flere på militært hold er tilbøyelige til om ikke helt å avskrive, så i ethvert fall sterkt å redusere mulighetene for å iaktta forberedelser overhodet. Jo større rekkevidden av rakettvåpnene blir, jo større rekkevidden av og farten for bombeflyene blir, desto lengere inn bak Jernteppet kan forberedelsene foregå, og desto vanskeligere blir det å ha mulighet for å iaktta det i det hele.

Hvor det gjelder en løsning av China-Formosa-spørsmålet, har vi ikke konkrete opplysinger i Utenriksdepartementet. Vi er i øyeblikket der henvist til å basere oss på det samme stoff i pressen og ellers som komiteens medlemmer også har adgang til. Men jeg regner med at når vår FN-ambassadør, som har hatt et par ukers sykepermisjon, igjen er på plass – og det vil han være i de nærmeste dager – og får anledning til å snakke med generalsekretæren, vil vi kunne vite noe mer om hvordan det ligger an med hele det spørsmålet. Jeg føler meg temmelig sikker på at det har vært et av de problemer som i en eller annen form har vært berørt i hans samtaler i Peking. Det er også av pressen tydelig at den forestående Samveldekonferansen i London kommer til å beskjeftige seg med dette problemkompleks, og det er jo allerede antydet at Nehru så under sin reise til Moskva, som skal foregå en måneds tid etterpå igjen, der vil reise det problem. Men der har vi ikke annet å holde oss til foreløpig i hvert fall enn det som har stått i pressen.

Hvor det gjelder den afrikansk-asiatiske konferansen har ikke jeg noe å tilføye utover det at når initiativet så utpreget var et indonesisk initiativ, kan vel noe av bakgrunnen for det være de indre problemer i Indonesia. Akkurat som deres voldsomme offensiv i Vest-Irian-spørsmålet kan ha vært avledning fra indre problemer, kan også initiativet til denne konferansen og det at den skal finne sted med Indonesia som vertsland, være medbetinget av de indre problemene de har – et forsøk på å styrke regjeringens prestisje innad.

Formannen: Det var et spørsmål i forbindelse med denne eventuelle avtale om den våpenproduksjons- og fordelingssentral – selv om det nå ikke blir en sentral av det. Men denne avtalen, skal den altså senere gå til NATO og vedtas eller sanksjoneres der, eller hva blir forholdet?

Utenriksminister Lange: Forholdet der er at denne planen er et ledd i den Vesteuropeiske Unions samarbeidsplan, og den vil bare komme til sanksjon eller vedtak i NATO i den utstrekning der innarbeides et organisert samarbeid med NATOs våpenproduksjons- og fordelingsorganer. Men det har vært meget sterkt

fremholdt ikke minst fra britisk side, at her må en gå meget forsiktig frem, nettopp for å unngå at man tråkker i bedene for hverandre, og at der må skje en slik samordning. Jeg skulle derfor tro at i en eller annen form, på grunn av koordineringen med NATO, vil saken komme frem for NATOs myndigheter.

Formannen: Jeg kan ikke si annet enn at jeg synes dette er en ganske merkelig opptreden fra disse europeiske stormaktenes side. Altså, man har en felles forsvarsorganisasjon som er NATO, har man jo måtte være interessert i at alle medlemmer kom med i standardisering og eventuelt fordeling av våpen, og hvis det nå ikke blir noe annet enn at denne organisasjon får en innstillingsrett overfor den amerikanske og kanadiske hjelp – amerikanerne vil selvsagt aldri la seg binde av det, det blir bare en innstilling – så skal man altså eventuelt ha det forhold at de sitter og fordeler våpnene seg imellom og eventuelt overlater bare en slump til fordeling blant de andre europeiske NATO-land, eller tillater seg å anbefale hvor meget disse land skal få.

Utenriksminister Lange: Nei, det siste kommer overhodet ikke på tale. Det eneste som har vært antydet hvor det gjelder fordelingsmyndighet, er fordelingen av den del av den samlede amerikanske hjelp som skal gå til de land som er med i den Vesteuropeiske Union. Hjelpen til de land som ikke er med i den Vesteuropeiske Union var overhodet ikke berørt. Det er da slik det er lagt opp. Hva realiteten vil bli, se det er en annen ting.

Formannen: Men det blir jo en komplisert fremgangsmåte, for da må først amerikanerne avgjøre hvor meget skal gå til de land som er med i fordelingssentralen og hvor meget skal gå til de andre. Jeg synes at det der ligger en viss tendens til å skyve mindre land til side, som forekommer meg meget betenkelig.

Sundt: Jeg kan ikke være enig med formannen, jeg vil stille saken omvendt: Det vil fremdeles bli Amerika via NATO som avgjør det hele.

Utenriksminister Lange: Jeg kan kanskje gi den opplysning at der er i gang fra De Forente Staters side, uavhengig av disse planene om en våpenfordelingssentral, en serie med bilaterale studier, og også et bilateralt norsk-amerikansk studium, av våre forsvarsplaner for en tid framover, av de behov der vil være for fornyelse av materiell, nyanskaffelse av materiell, av de muligheter vi rent produksjonsmessig og økonomisk og finansielt har for selv å makte noe av den oppgaven, som grunnlag for en grundig «overhaul» av et langsiktig amerikansk hjelpeprogram. Det har de altså tatt opp i forståelse med NATOs myndigheter, men som bilaterale studier, med de enkelte medlemsland innenfor NATO, for at den amerikanske regjering når den går til kongressen i neste omgang, skal ha et best mulig og et mest mulig grundig materiale å støtte seg til. Alt dette tar jeg som ytterligere tegn på at de ikke akter å gi fra seg til noe slikt vesteuropeisk organ

myndigheten til å fordele. Den vil de forbeholde seg selv, på grunnlag av de strategiske vurderinger som de får fra NATOs militære myndigheter.

Sundt: Selv om det ikke ble uttrykkelig sagt, hadde i hvert fall jeg det absolutte inntrykk fra Gruenther at nordflanken – det gjelder altså oss og vår stilling – ikke på noen måte var blitt svekket. Tvert imot, han poengterte meget sterkt hvilken høy standard og plass Norge hadde i hele komplekset.

Utenriksminister Lange: Til det vil jeg bare føye til at i den monn vi måtte ha en respektert plass, er det i høyeste grad betinget av vår egen vilje og evne til å ta det som det er mulig og forsvarlig for oss å ta av byrdene.

Møtet hevet kl. 11.50.